Anatsanen omenez

Nik uste baino arreta handiagoa izan zuen hil honen 6an Azpeitian Anatsan zenaren alde ospatu zen omenaldiak. Iragan azaroan joan zitzaigun oso gazte Leopoldo Etxeberria "Anatsan", gaitz txar batek joa, eta inork ezer merezi bazuen azken urteotan euskal kulturaren eta bere herriaren alde egindako lanegatik, hura zen bat. Donostiako Aurrezki Kutxaren eskutik joan zen omenaldia eta herriko agintariak ez ezik probintziakoak ere bildu ziren Azpeitian, kultur elkarterik gorenetakoekin batean eta Aita Jose Ramon Eguillor Loiolako bibliotekariari, Juan Ignazio Uria Euskalerriaren Adiskideen Elkartearen Gipuzkoako Batzorde lehendakariari ta hiruroi tokatu zitzaigun mintzatzea Enparan to-rretxeko aretoan.

Azken hamar urteotan Azpeitian kulturaz egin diren ekintzarik nagusienetan Anatsan izan zen eragilerik bizkorrena. Antolatzaile ahalmenetarako doain bereziak erakutsi zituen. Lanaren nekean zentzunez gaindituaz, herri eskolan, jendearekin harremanean, irakurketa luze eta aspergaitzetan eta ekintzetan ikasia zen Leo Etxeberria, lagunartean "Anatsan" bezala ezagutzen genuena.

Duela hamaika edo hamabi urte ezagutu nuen Anatsan. Euskal Alfabetatzeko ikastaroetan ari zen eta gizarte ekintzak inoiz berekin izan dituzten iskanbilak sortu ziren, norbaitzuk hizkuntza gaietatik harat taldekerietan erori zirenean. Alfabetatze kanpainak Euskaltzaindiaren babespean sortu ziren 1966ko urtarrilean hartu zen erabaki batetik. Rikardo Arregi zena izan zen lehen asmo eta plangintzen eragile eta Mikel Lasa ta hirurok proposatu genuen plangintza babestea eta aurrera eramatea (ikus Euskera, XIII, 313), eta ez norbaitzuk Habe sortzean hontaz egin duten historian agertzen den bezala. Erakundeetan agiriak zerbaitegatik jasotzen dira. Eta ekintzaren zuzendaritza utzi nuen Euskaltzaindiko idazkari izendatu nindutenean, Aingeru Irigaray jaunaren eskura pasatzeko. Hala ere, taldekeriz sortu ziren haserreak konpontzeko orduan parte hartu beharra izan nuen eta alderdi bietakoei entzuterakoan ezagutu nuen Anatsan. Ondo gogoan dut zelako zentzutasunez mintzatzen zen eta kontseiluak probetxugarri izan zitzaizkigun gauzak bideratzeko. Arrasaten bilera nagusi bat eratu genuen eta bi aldeetakoei entzun ondoren Barne Erregelak egiteko oinarriak jarri eta batzorde bat hortarako izendatu. Haren ondorenez, ikus Euskera, XVII, 218. orrialdea. Erabaki harek Gipuzkoan etendura sortu zuela? Euskal alfabetatze lanez aparte beste zerbait ere egin nahi zutenek alde egin zuten; etzuten aldeko euskara beste ekintzen aurretik jarri izan balute. Eta gizonak jakin behar du erakunde bakoitzaren eginkizunak non mugatzen diren. Dena dela, lagungarri izan nituen, une delikatu hartan, Anatsanen zentzunezko kontseiluak.

Gero, beste zenbait kultur asteren eratzaileen buruzagitzan ezagutu nuen eta elkarren arteko harremanok hurbilduz, maiz deitzen zidan gairen bat aztertzeko edo historiako pertsonajeren bat ezagutzeko iturri eske.

Okintzan hasi ta eskulanezko ofizioetatik ikasteko ahalegineta n abiatuaz, jakin nahia, ase ezinezkoa zen. Euskal kulturan ari garen guziok, gai hontaz autodidaktak bagara, ere, euskarak eskolarik izan etzuelako, batzuontzat nekezagoak izan dira bide urratseak. Gainera, Anatsan, langile arazoez ere jabetu zen eta sindikatuetan ere bere ekintzen parte handi bat eskaini zuen. Bere inguruan ibili direnak esan ohi dutenez, zuzentasuna eta leialtasuna berakin izan omen zituen Leo Etxeberriak. Gai hontaz, bere pentsabide eta jokabideak azalduz, hamaika aldiz idatzi zuen Zeruko Argian. Eta, bide beretik jarraituz, kooperatibagintzan ere lan asko egina zen, haltzari lantegi batean bereziki.

Azpeitiko historia eta historiagileen azterketak zituen beste ekintzetariko bat, Gurrutxagaren lanak jarraituz 1766ko Matxinada zer izan zen idatziz, Enparandarren leinua ikertuz, eta abar. Euskaraz zein gaztelerazko idazkera benderatuz eta belaunaldi berrieri kulturgintzarako gogoa erakutsiz. Azken bolaran Deia egunkariaren bidez aritu zen.

Hain hutsetik hasitakoak, gezurra badirudi ere, gaur, bere lan hautatuen liburu bat merezi du.

Gainera, Urolaldeko ikastolen lehendakaritza ere izan zuen eta hemen ere bere ekintzak, lorratz eredugarriak markatu zituan.

Edozein herrik, bere aurrera bidean, jakitunak haina zentzudunak behar ditu, eta zentzutasunean adibide ederrik utzi digu Anatsanek. Bera ibili zen edo partaide izan zen toki guzietan herkideen elkartasun bila ibili zen, ekintza eta idea bateratzaile agertu zen. Naiz historia, ideia edo egungo egoeraz analisia egiten zekien, eritziak bereganatuz eta sintesia egiteko ahalmena zuen eta gizontasunezko doain horiek asko laguntzen zioten ekintzok baikor hartuaz era bikainez lan egitera.

Maiz, ideen eta taldeen gainetik dagoen zerbait da gizontasuna eta zintzotasuna eskolako ikasketen bidez baino aisago norberekiko gogoetaz lortzen den hezkuntza, eta horietakoa genuen Anatsan, berrogei urte doi doi zituenean hila. Urte gutiren buruan nortasun izugarria lortuko zuen hain gazte joan ez balitz.

Herri bakoitzean holako gizon bat izango bagenu, erraz eta alaitasunez eraikiko genuke Euskal Herri osoa; zoritxarrez edanean eta indarkerian doaz gure herkideen indarrik gehienak, Leo Etxeberriaren zentzutasunezko jokabideak gure gazteengan inoiz gailentzen badira, askatasunerako biderik gehiena egina izango dugu.

Juan SAN MARTIN

El seis de febrero, con la asistencia de las autoridades locales y provinciales, representantes de entidades culturales y gran asistencia de público, en la Casa-torre de Emparan (Azpeitia) se le tributó un merecido y emocionante homenaje póstumo a Leopoldo Echeberria "Anatsan".

Anatsan, en muy pocos años, alcanzó un gran renombre y un gran prestigio en su vida profesional y en sus actividades culturales. Prestigio que se salía del marco estrictamente local y se extendía a todo el país. Paralelamente a sus actividades sindicales y cooperativos en la industria obrera del mueble, trabajó al frente de las campañas de alfabetización de adultos (para enseñar a leer y escribir en euskara a quienes no tuvieron oportunidad de aprender en su edad escolar), al frente de la agrupación de ikastolas de la comarca y en las organizaciones de semanas culturales. Era un joven emprendedor y dinámico, de formación autodidacta, que como lector infatigable y su extraordinaria capacidad de asimilación y de síntesis, alcanzó grandes conocimientos de historia y de cultura general vasca...

El merecido home[naje] ... ganizado por la Caja ... Municipal de San Se[bastián] ... la casa-torre, resta[urada] ... museo y casa de cultu[ra] ... también contribuyó ... grado Anatsan. Las ... les de la convocatoria ... Juan Antonio Gar... suficientemente elo... mostrar el sentir de ... para la organización ... acto: "Sobre Leo E... escribió emocional... nuestra prensa y se ... damente en nuestra ... raíz de su trágica des... 18 de noviembre ... los vascos, parcos en ... zación de nuestros ... timientos, no sabemos ... demos tal vez, expre... barroquismo o la ... de otros pueblos ... nuestro corazón y ... beza sien ... y padec... rimentar nuestro ... fuerte emoción, com... por un golpe de ... muerte de Leopoldo ... dicho; lo expresamo... forma: con la grav... rostro o con el cora... por el dolor; o con... contenido a duras p... el silencio dramátic... sufre en sus entrañ... palabra dicha o escr... auténtica, serenamente... nos, con la crispació... duce todo aquello q... mente es inexplicable...

Y muchos, con la fe ... cendencia y esper... na". Todo ello se ... tarde del primer s... mes de febrero y ... casa Emparan, y ... próxima donde se ... alma de Leo Echeb[erria] ...

Donostiako ihauteriak

Larehun urte bete dira Garibai arrasatetarrak XVI. mendean ihauteria aipatu zuenctik, edo hobe esateko, "aragi uzte" edo aratuztea (carnestolendas). Otsailaren 19an gertatu zen orduan egun hori ospatzea; beraz, aste honetan betetzen ditu Garibaien aipamenak hainbat urte eta ikusi dezakegunez ez da oraintxukoa ihauteria.

Hitz bi, eta bakoitzaren antzeko pila bat, daude gure ahozko ohituretan jai egun horiei deitzeko finkatuak: Bizkaiko euskalkia darabilen herrietan gehien erabilten dena ***Aratozte*** *da; eta beste euskalkietako herrietan, ostera, Inauteri edo ihauteri da erabilten den hitza. Arraroa da izatez bizkaitarrontzat darabilgun hitz hori "aragi" ez ezik "okela" deitzen baitiogu jateko denari. Beraz, Azkue juanak etimologia hori proposatu arren, nik neuk neure zalantzak ditut Gipuzkoatik Aratozte hitza ez ote datorren. Beste hitzaren etimologia,* ***Inauteri*** *edo Ihauteriarena, Larramendik ematen digu "inakindu" (= burlar, injuriar) aditzetik datorrela esanaz. Hitz biak oso desberdinak dira esanahi aldetik eta Garizuma aurreko jaiei dagozkien ikuspegi bi ematen dizkigute: bata, "aragi uzteak" kristautasunak sartu zuen penitentziazko giroa eta bestea, edozer eta edonor "inakintzeko" herriak antoltzan dituen jai, dantza, kanta, jantziak etabar.*

Baina Donostiara etorriaz, hemengo Ihauteriak aipatu behar ditugu gaur. Noiz hasi ziran historian eta noiz hasten dira urte barruan Donostiako Ihauteriak? Nik esango nuke, beste toki askotan bezala, betidanik ospatzen direla Donostiako Ihauteriak, Garibai kronistak aipatu orduko seguraski. Baina dokumentuetan agertzen zaigun lehen aipamena 1814.ekoa dugu, eta merezi du data honek irazkina.

Ihauteria estudiatu duten etnografoak, Caro Baroja tartean delarik, XVIII. gizaldiko azken urteetan eta XIX.eko lehenetan ihauterien burgesamendua gertatu zela diote, hau da: ordurarte herrikoitarren iheste-hodi bat zen ihauteriko jaia eta nekazal giroko jaia. Baina garal hartan hasten dira hiritarrak dantza handiak, luxuzko kabalgatak, eta musika landuz hornitutako jaiak eratzen eta hirietan behintzat hiltzera doa jatorrizko ihauteria. Goyak bere marrazkietan eman zigun herri jaia hiri giroko jaietara bihurtzen zaigu, Roberto eta Jorge Schumannek, Berlioz eta Paganinik musikatu zuena.

Aldaketa hori Europan zehar gertatzen den garaian, ematen zaigu Donostiako Ihauterien lehen aipamena. Baina 1814an, herriaren tristurak kentzeko zezen bat askatu.z orduko alkate jaunak eratu zuenean sokamuturra, herri giroko jaia antolatu zuen noski. Burges giroko ihauteriak geroago etorriko dira Donostiako kaleetara, mendearen erdiruntz Sarriegik etabar doinuak asmatzen eta taldeak eratzen hasten direnean. 1814an orduko Txistulariak (Latierro ote zen?) Idiarena doinuarekin alaitu bazuen ihauteria, gero Txarangak eta Musika Bandak izango dira ihauteri burges bateri emango diotehak bizitasun eta alaitasuna. Baina ez da berehala ahaztuko Idiarenaren giroa, ellzaraino sartuko baita: José Antonio Santestebanek berak musikatutako Meza batetan "Et incarnatus" Idiarena doinuarekin egingo du.

Sarriegi dugu Donostian aldaketaren lekuko. 1865 inguruan sortu zuen musika banda bat eta doinu zahar batzu bilduz eta berriak asmatuz, finkatu zuen Donostiako ihauterian musika eremua. Hiriko ihauteriak sortuak dira. 1884an agertuko dira kaleetan berzkin taldeak eta 1885an inude taldeak. Ordutik hona ihauteriak hartu duen indarra itzela da eta nik baino hobeto ezagutzen duzue donostiarrak.

Eta urte barruan, noiz hasten dira Donostiako ihauteriak? Iturenen, Zubietan, Luzaiden (bolanteak) Errege egunean hasten dira. Gipuzkoako Andoainen ere Errege eguna da ihauterien hasiera eguna. Oiartzunen Kandelaria da ihauteriari hasiera ematen diona eta Irainetan eta Arabako Maeztun Santa Ageda. Bizkaiko Garaien Azkuek bildu zuen "Eguen (ostegun) zuri" kanta orain Santa Agedari koplak kantatzeko erabilten den doinua da. Beraz badago musika aldetik Aratozte eta Santa Agedaren arteko lotura. Beste toki batzuetan San Anton, San Blas eta beste dira Ihauteriak edo Aratozteak hasteko finkaturik dagoen eguna. Baina Donostian aspaldidanik daukagu ohituraz egun berezi bat hautatua: San Sebastián eguna. Hiri giroko Ihauteriak dira izatez Tanborradako jaiak eta Sarriegik Donostiako Ihauterien inguruan bildu eta 1861.etik hasita argitara eman zituen doinuak dira Tanborradan erabilten diren musikak. Gai honi buruz xehetasun gehiago nahi duenak ***Donostiako Kantu Zaharrak*** *liburua ikus beza, azken orrialdeetan Raimundo Sarriegiren "El Carnaval de San Sebastián" agertzen baita.*

José Antonio ARANA MARTIJA

Hace ya cuatrocientos años que el cronista Garibay fijó el día 19 de Febrero como día de Carnestolendas, lo que en los pueblos de dialecto vizcaino se traduce por Aratozte, o "aragi uzte" según Azkue, aunque, como vizcaino tengo mis dudas pues a la carne de comer no la llamamos así en Vizcaya sino "okela". Dos son los términos usados en el País Vasco para significar el Carnaval: ese vizcaino Aratozte y el vocablo Inauteri o Ihauteri que se utiliza en los demás dialectos.

Si seguimos a Larramendi algo tiene que ver ese Inauteri con el verbo "inakindu" que lo traduce por burlar o injuriar. El término vizcaino nos muestra una faceta del Carnaval, la cristiana de penitencia. El otro término tiene más relación con la tradición de unas fiestas que sirven como una espita de escape para las clases populares.

¿Cuándo comenzaron los Carnavales de San Sebastián? Aunque hay que suponer que, como en todos los demás pueblos, se vendrían celebrando antes que la mención de Garibay, lo cierto es que aparecen documentos en 1814 cuando el alcalde ordena que se suelte un novillo para la sokamuturra de ese año, con la pretensión de alegrar al vecindario sumido en la desesperanza por el reciente incendio. Ese Carnaval de San Sebastián es todavía de signo rural. No se ha producido todavía el cambio al Carnaval burgués que nacerá en toda Europa a fines del siglo XVIII o principios del XIX con la

organización de gra[ndes] ... sas cabalgatas y ... ocurrirá en San Seb[astián] ... dos de siglo, cuando ... nice sus charangas ... vimiento de moda ... aparición de la pri[mera] ... de Calderero en 188... del Carnaval rural ... pulares que pinta ... val urbano, con m... que interpretarán ... Schumann, Berlio... posible que mientras ... gares se conserva ... val rural, sea San ... mer lugar del País ... Carnaval urbano en ... deramos que en 18... las cuadrillas de ... presión de una ... donostiarra.

Respecto a la ... que se inicia el C... blos en que se ... Reyes (Ituren, Zu... Andoain), otros ... por Candelaria, ... Agueda, siendo ... Garay, de Vizcaya ... una melodía ... Gordo que hoy se ... lodía de las coplas ... Pero en San Seb... del Carnaval ... concreta: la fiesta ... El aspecto de la ... otra cosa que un ... las músicas que ... día son precisamente ... mundo Sarriegi ... blicó a partir de ... preciso de "El C... bastián".